HÃY GIAO TIẾP

PHẦN 8

GIÚP TRẺ CÓ CÁC VẤN ĐỀ ĐẶC BIỆT ẢNH HƯỞNG ĐẾN LỜI NÓI GIAO TIẾP

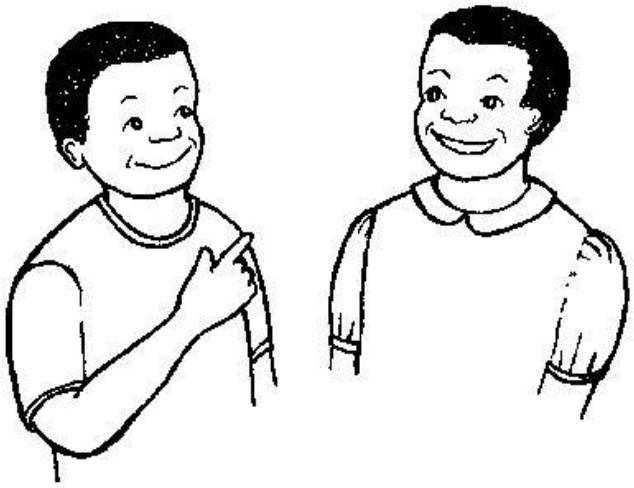

SỔ TAY CỦA NGƯỜI LÀM VIỆC VỚI TRẺ CÓ KHÓ KHĂN VỀ GIAO TIẾP

United Nations Children's Fund
New York

Rehabilitation Unit
World Health Organization
Geneva

Rehabilitation Unit
Ministry of Health, Zimbabwe

2009 - LƯU HÀNH NỘI BỘ - 2009

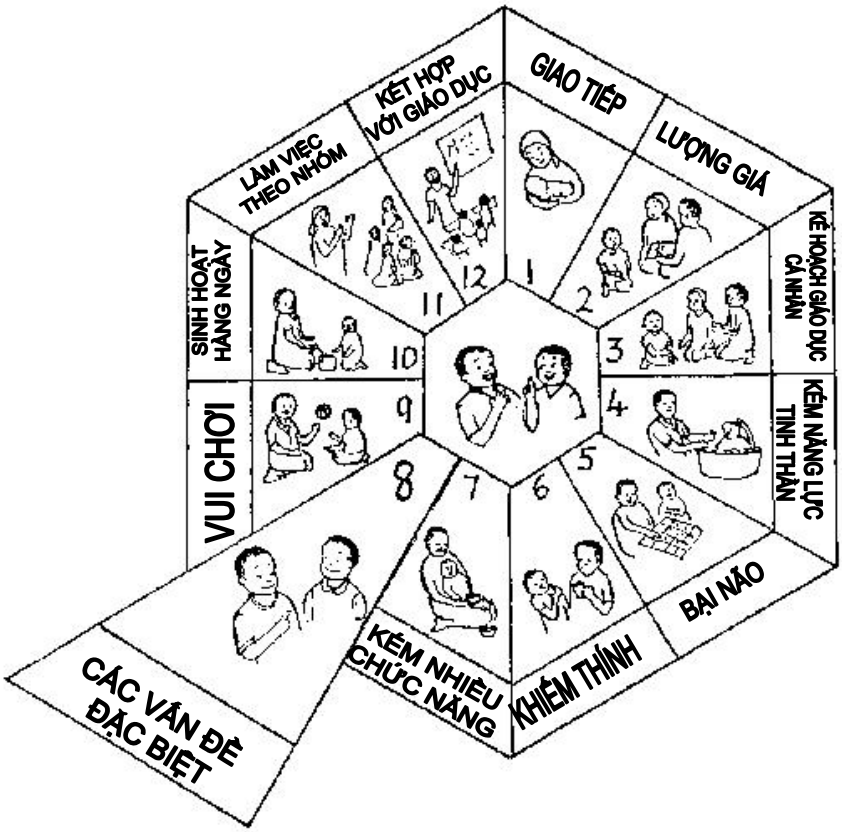

Ở Phần 7, chúng ta đã xem xét cách khuyến khích giao tiếp ở trẻ kém nhiều chức năng.

Trong phần này, chúng ta sẽ xem xét những trẻ chỉ có những vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói (không kém bất kỳ chức năng nào khác).

Sau khi đọc xong phần này, chúng ta sẽ có thể:

- Xác định những trẻ có vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói
- Biết mục đích làm việc với các trẻ này
- Nhận biết các đặc điểm chính của từng vấn đề ảnh hưởng đến lời nói
- Góp ý tổng quát với phụ huynh và giáo viên về cách giúp trẻ
- Đưa trẻ đến gặp các chuyên gia để có những góp ý chuyên sâu hơn.

***

Dịch từ "Let's Communicate – Section 8 – SPECIAL DIFFICULTIES WITH SPEECH
A handbook for people working with children with communication difficulties
Người dịch: Trần Minh Tân
Trung Tâm Hỗ Trợ Phát Triển Giáo Dục Hòa Nhập Cho Người Khuyết Tật, Tp. HCM

CÁC VẤN ĐỀ ĐẶC BIỆT ẢNH HƯỞNG ĐẾN LỜI NÓI

Chúng ta nói đến những trẻ nào trong phần này?

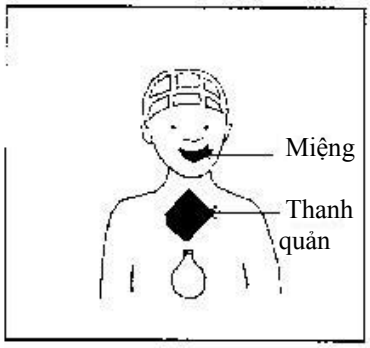

- Chúng ta nói đến những trẻ chỉ có các vấn đề ảnh hưởng đến lời nói, mà không có vấn đề nào khác.

- Các vấn đề ảnh hưởng đến lời nói này có thể là ở thanh quản, cử động của môi, lưỡi và vòm miệng và cấu trúc của miệng.

- **Trong phần này, chúng ta sẽ xem xét 4 vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói:**
  - Các vấn đề về xâu chuỗi âm thanh (sắp xếp các âm thành từ có nghĩa)
  - Các vấn đề về phát âm
  - Tật nói lắp
  - Các vấn đề về tiếng nói, giọng nói.

- Những trẻ này có các vấn đề ảnh hưởng đến lời nói, nhưng không có các vấn đề đáng kể về chú ý, lắng nghe, bắt chước và luân phiên, vui chơi, hiểu biết và cử chỉ điệu bộ. Ngôi nhà giao tiếp của các cháu đã được xây dựng vững chắc, nên chúng ta chỉ phải làm việc trực tiếp trên lời nói của các cháu.

Mục đích của chúng ta là gì khi làm việc với những trẻ có các vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói?

Mục đích của chúng ta là:

- Xác định chính xác những trẻ có các vấn đề ảnh hưởng đến lời nói.
- Góp ý chung chung với phụ huynh và giáo viên về cách giúp trẻ
- Đưa trẻ đến gặp các chuyên gia để có những góp ý chuyên sâu hơn, khi thấy cần thiết.

Chu trình giao tiếp bị gián đoạn ở đâu?

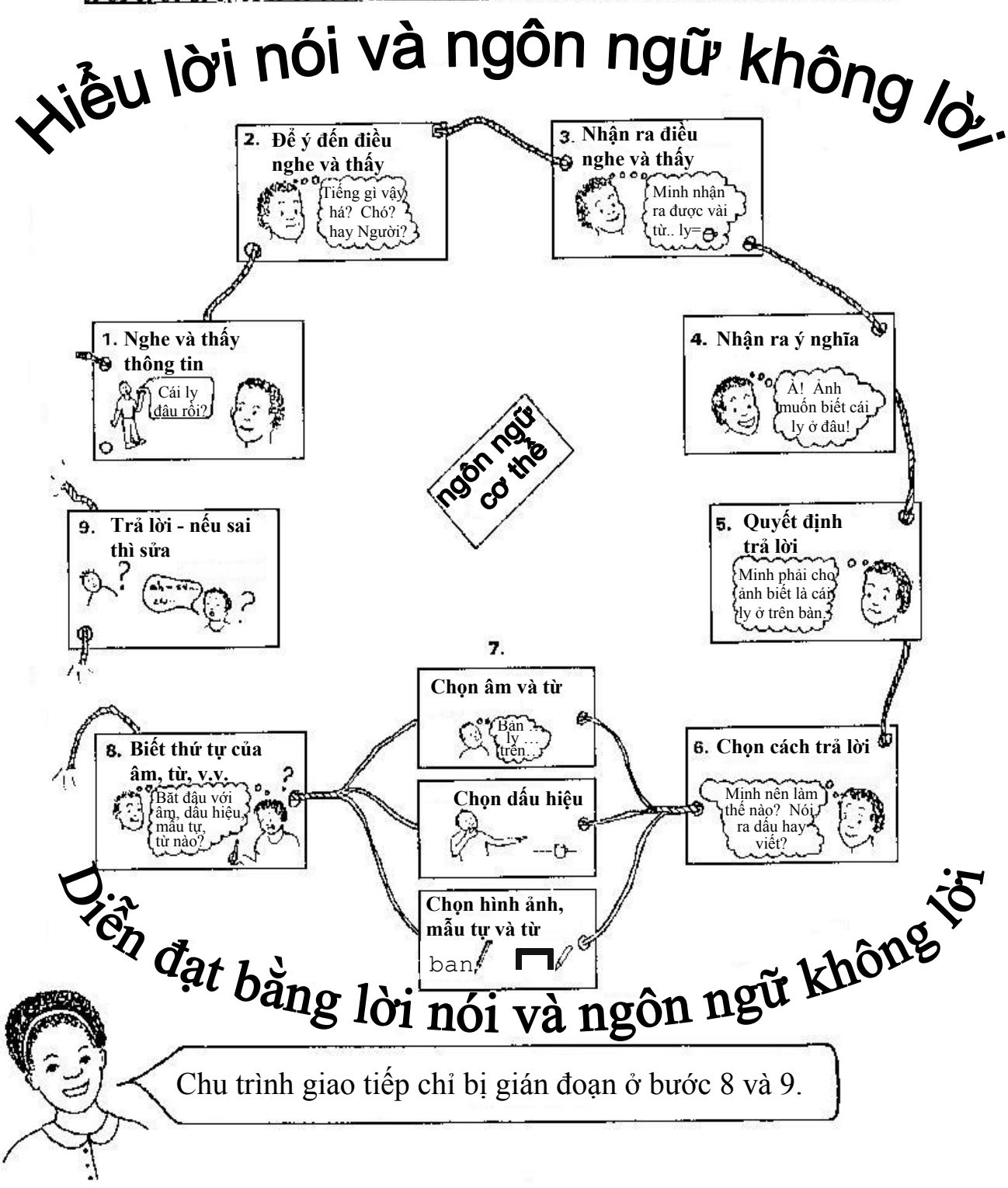

Chu trình giao tiếp chỉ bị gián đoạn ở bước 8 và 9.

Trẻ có những vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói

- Hiểu ngôn ngữ nói
- Biết phải nói gì
- Nhưng khó nói được rõ ràng

LƯỢNG GIÁ

Khi nghĩ rằng trẻ có các vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói, chúng ta cần phải kiểm tra bằng cách nghe trẻ nói trong tình huống tự nhiên.

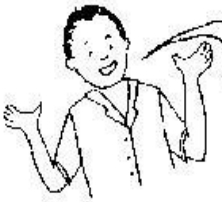

Dễ thôi. Chỉ cần buộc cháu nói, phải không?

Thực sự không dễ như vậy đâu! Ép buộc trẻ nói thường cho kết quả ngược lại – trẻ không nói nữa. Vì vậy, điều chúng ta cần làm là tìm cách khuyến khích trẻ nói một cách tự nhiên. Hãy đọc tiếp …

Dưới đây là một số gợi ý về cách khuyến khích trẻ nói:

✓ NÊN	✗ KHÔNG NÊN
• Tạo tình huống tự nhiên	• Ép buộc trẻ lặp lại lời nói
• Chờ trẻ nói (cho trẻ thời gian)	• Hối thúc trẻ
• Khen ngợi khi trẻ cố gắng	• Trách mắng hoặc cười nhạo trẻ
• Kiên nhẫn	• Nôn nóng
• Cũng chú ý đến phụ huynh và trẻ khác	• Tập trung tất cả vào trẻ
• Đặt các câu hỏi mở	• Đặt các câu hỏi đóng

Câu hỏi mở, câu hỏi đóng - là cái gì vậy?

Câu hỏi mở đòi người ta phải trả lời bằng **một câu đầy đủ**.
Câu hỏi đóng chỉ cần người ta trả lời bằng **một tiếng**, "đúng" hoặc "sai" chẳng hạn.

Sau đây là vài thí dụ:
1 (a) Con có thể nói gì với cô về anh chị em của con? (mở)
  (b) Con có anh chị em không (đóng)
2 (a) Ở nhà, con thích làm gì? (mở)
  (b) Con thích chơi đá banh không? (đóng)
3 (a) Ở trường, con thích học môn nào nhất? (mở)
  (b) Con có học đọc ở trường không?

Vì vậy … để khuyến khích trẻ nói, hãy dùng những câu hỏi <u>mở</u>!

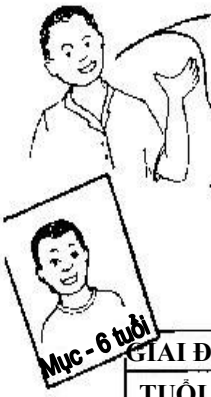

Bảng lượng giá của trẻ có các vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói sẽ như thế nào?

Lưu ý!
Đôi khi vấn đề nói của trẻ có liên quan đến vấn đề lắng nghe. Khi đó, chúng ta cũng phải cố gắng phát triển kỹ năng lắng nghe của trẻ.

Hãy xem xét bảng lượng giá dưới đây của cháu Mục …

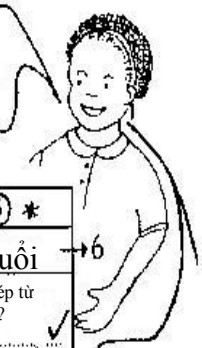

GIAI ĐOẠN	1	2	3	4	5 *
TUỔI	0-6 tháng	6-12 tháng	12-18 tháng	1½-3 tuổi	3-5 tuổi →6
LỜI NÓI	Trẻ có ê a, bập bẹ không? ✓	Trẻ có lặp lại âm thanh và tiếng bập bẹ vui tai? ✓	Trẻ có sử dụng âm thanh có nghĩa và vài từ có thể nhận ra? ✓	Trẻ có dùng từ đơn và đôi khi ghép 2 từ? ***Có nhưng không rõ.*** ✓	Trẻ có ghép từ thành câu? ***Không rõ*** ✓ Người lạ có hiểu trẻ? Nếu không, hãy giải thích. ✗
HIỂU	Trẻ có hiểu làm thế nào để các nhu cầu cơ bản được đáp ứng không? (*chẳng hạn khóc khi đói hoặc ướt*) ✓	Trẻ có hiểu những chỉ dẫn đơn giản có kèm cử chỉ điệu bộ? ✓	Trẻ làm theo chỉ dẫn không kèm cử chỉ điệu bộ? (*chẳng hạn chỉ vào các bộ phận cơ thể của cháu*) ✓	Trẻ có hiểu ngôn ngữ đơn giản như trẻ khác cùng tuổi? ✓	Trẻ có nghe kịp và tham gia nói chuyện với người khác? ***Có cố gắng, nhưng ít khi người khác hiểu.***
CỬ CHỈ ĐIỆU BỘ	Trẻ có mỉm cười, cau mày, cười lớn? ✓ Trẻ có với tay về phía đồ vật? ✓	Trẻ có chỉ tay vào đồ vật hay người mà trẻ quan tâm? ✓	Trẻ có liên kết một cử chỉ điệu bộ với một tình huống cụ thể? (*chẳng hạn khoanh tay khi nói cám ơn hay chào*) ✓	Trẻ có dùng cử chỉ điệu bộ để yêu cầu người khác lấy cho trẻ cái gì đó, chẳng hạn như chỉ tay vào cái ly khi muốn uống nước? ✓	Trẻ có dùng cử chỉ điệu bộ để trình bày rõ điều trẻ muốn bày tỏ? ***Có dùng CCĐB để làm lời nói rõ hơn.***
VUI CHƠI	Trẻ có quan tâm đến người và đồ vật? ✓ Trẻ có giao tiếp bằng mắt? ✓	Trẻ có tìm hiểu / chơi với đồ vật? ✓ Trẻ có tìm đồ vật bị giấu? ✓	Trẻ có thích những trò chơi giả bộ đơn giản? (*chẳng hạn bỏ muỗng vào ly, làm bộ tự múc ăn*) ✓	Trẻ có thích chơi xây dựng bằng gạch? ✓ Trẻ có bắt chước các công việc nội trợ đơn giản? ✓	Trẻ có thích chơi các trò chơi có luật chơi? ✓ Trẻ có chơi trò giả vờ / đóng vai với trẻ khác? ✓
CHÚ Ý	Trẻ có nhìn mẹ / người chăm sóc khi nghe nói? ✓	Trẻ có nhìn về phía âm thanh hoặc đồ chơi mới? ✓	Trẻ có chú tâm làm các việc đơn giản, không bị các âm thanh hoặc đồ vật mới làm cho xao lãng? ✓	Trẻ có tham gia lâu hơn vào những công việc khó hơn, chẳng hạn trò chơi xếp gạch, giả vờ đóng vai? ✓	Trẻ có lắng nghe và nói với trẻ khác khi đang chơi? ***Không luôn luôn chú ý lắng nghe***
LẮNG NGHE	Trẻ có phản ứng với âm thanh và tìm kiếm nơi phát ra âm thanh? ✓	Trẻ có nhận ra sự khác nhau giữa các âm thanh và ý nghĩa của chúng? (*chẳng hạn chó sủa, xe buýt đang đến*) ✓	Trẻ có chú ý lắng nghe khi mẹ/người chăm sóc nói với trẻ? ✓	Trẻ có lắng nghe lời nói chăm chú hơn? ***Có khó khăn*** Trẻ có cố gắng bắt chước các từ / lời nói?	Ở những nơi ồn ào, trẻ có lắng nghe mẹ / người chăm sóc bất chấp tiếng ồn? ***Có khó khăn***
LUÂN PHIÊN & BẮT CHƯỚC	Trẻ có luân phiên phát âm với mẹ / người chăm sóc? (*nghĩa là nếu mẹ bắt chước âm thanh của trẻ, trẻ sẽ lặp lại?*) ✓	Trẻ có lặp lại các âm thanh của mình một cách vui vẻ? ✓	Trẻ có bắt chước các hành động và âm thanh của người lớn? ✓ Trẻ muốn người lớn luân phiên khi chơi? ✓	Trẻ cố gắng bắt chước các từ / lời nói nghe được? ✓	Trẻ biết luân phiên khi trò chuyện? ***Biết, nhưng mọi người không hiểu trẻ.***
SINH HOẠT HÀNG NGÀY	Trẻ có khép môi ngậm muỗng? ✓ Trẻ có đưa thức ăn lên miệng? ✓	Trẻ có nhai thức ăn, và uống bằng ly? ✓ Trẻ có hợp tác khi thay quần áo? ✓	Trẻ biết ăn uống một mình? ✓ Trẻ biết cởi quần áo đơn giản một mình? ✓ Trẻ bắt đầu tập đi vệ sinh? ✓	Trẻ biết tự rửa mặt, rửa tay? ✓ Trẻ biết mặc quần áo đơn giản? ✓ Trẻ đã biết sử dụng nhà vệ sinh? ✓	Trẻ có thể tự rửa và lau khô? ✓ Trẻ có thể tự mặc quần áo? ✓ Trẻ có thể tự chăm lo nhu cầu vệ sinh của bản thân? ✓
VẬN ĐỘNG THÔ	Trẻ có đưa tay vào đường giữa thân? ✓ Trẻ có thể ngồi nếu có hỗ trợ? ✓	Trẻ biết bò / trườn? ✓ Trẻ vịn đứng dậy? ✓ Trẻ đi được nếu có hỗ trợ? ✓	Trẻ biết đi? ✓ Trẻ chạy khó khăn? ✓	Trẻ đã biết chạy? ✓ Trẻ đã biết nhảy với hai chân chụm vào nhau? ✓	Trẻ đã biết nhảy lò cò? ✓ Trẻ đã biết nhảy (*nhảy cao, nhảy xa*)? ✓ Trẻ đã biết nhảy chân sáo (nhảy cách quãng)? ✓

…*Lưu ý: Cháu phát triển tốt trong tất cả các lĩnh vực, trừ lắng nghe. Cháu có vấn đề đặc biệt ở lời nói.*

Các mặt mạnh: *Tất cả các lĩnh vực*
Các mặt yêu cần được giúp đỡ: *Lời nói & Lắng nghe.*

Xin xem Phần 2 của bộ sách này để biết chi tiết cách điền thông tin và sử dụng bảng lượng giá này.

Bây giờ, hãy so sánh khả năng của trẻ có các vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói với khả năng của trẻ kém các chức năng khác.

So sánh bảng lượng giá của trẻ với cột dưới đây sẽ giúp chúng ta quyết định là trẻ có các vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói hay không. Hãy suy nghĩ lại, nếu bảng lượng giá hoàn toàn không khớp với các cột đó!

	Kém năng lực tinh thần (Phần 4)	Chậm phát triển (Phần 4)	Bại não (Phần 5)	Khiếm thính Phần 6)	Kém nhiều chức năng (Phần 7)	Khó khăn đặc biệt về lời nói (Phần 8)
LỜI NÓI	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
HIỂU	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
CỬ CHỈ ĐIỆU BỘ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
VUI CHƠI	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
CHÚ Ý	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
LẮNG NGHE	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
LUÂN PHIÊN & BẮT CHƯỚC	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
SINH HOẠT HÀNG NGÀY	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
VẬN ĐỘNG THÔ	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

	CÁC VẤN ĐỀ ĐẶC BIỆT ẢNH HƯỞNG ĐẾN LỜI NÓI (Phần 8)
LỜI NÓI	Bị ảnh hưởng vừa đến nặng
HIỂU	Giống các trẻ khác cùng tuổi
CỬ CHỈ ĐIỆU BỘ	Giống các trẻ khác cùng tuổi
VUI CHƠI	Giống các trẻ khác cùng tuổi
CHÚ Ý	Giống các trẻ khác cùng tuổi
LẮNG NGHE	Có thể bị ảnh hưởng
LUÂN PHIÊN & BẮT CHƯỚC	Giống các trẻ khác cùng tuổi
SINH HOẠT HÀNG NGÀY	Giống các trẻ khác cùng tuổi
VẬN ĐỘNG THÔ	Giống các trẻ khác cùng tuổi

Như anh chị thấy đó … trẻ có các vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói khác với trẻ ở các nhóm khác. Các mặt mạnh của trẻ là hiểu, cử chỉ điệu bộ, vui chơi, chú ý, luân phiên – bắt chước, sinh hoạt hằng ngày và vận động thô. Các cháu chỉ cần giúp đỡ ở hai lĩnh vực: lời nói và lắng nghe.

Bây giờ, hãy xem chi tiết 4 vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói. Chúng gồm có:

- Vấn đề xâu chuỗi âm thanh (sắp xếp các âm thành tiếng)
- Vấn đề phát âm
- Tật nói lắp
- Vấn đề ở tiếng nói, giọng nói

Hãy nhớ! Trong phần này, chúng ta nói về những trẻ chỉ có vấn đề ảnh hưởng đến lời nói (*không có bất kỳ tình trạng kém chức năng nào khác*), do đó không bao gồm trẻ bại não, kém năng lực tinh thần, khiếm thính hoặc kém nhiều chức năng.

Ở mỗi vấn đề, chúng ta sẽ xem xét

- Vấn đề đó là gì?
- Vì sao mà có?
- Làm sao xác định được nó?
- Các mục tiêu thích hợp
- Lời khuyên tổng quát cho phụ huynh
- Lời khuyên tổng quát cho giáo viên

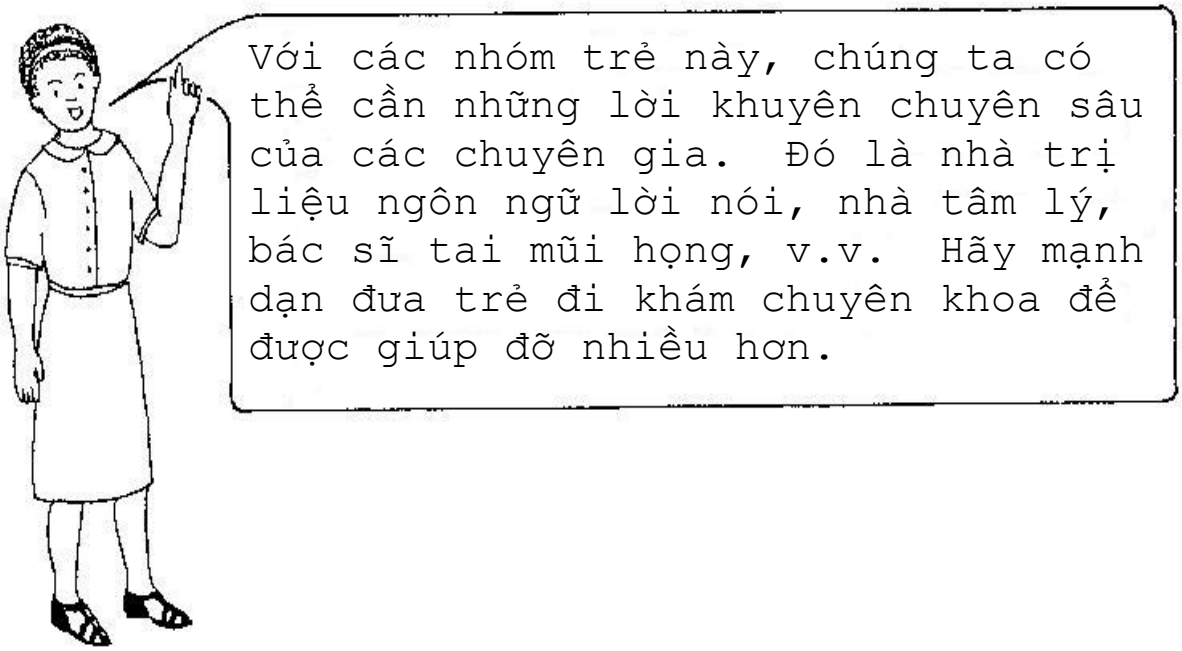

VẤN ĐỀ XÂU CHUỖI ÂM THANH

Xâu chuỗi âm thanh là gì?

Xâu chuỗi âm thanh là sắp xếp các âm thanh theo thứ tự nhất định để tạo thành tiếng. Trẻ có sẵn một mẫu tiếng trong đầu, sẽ theo đó mà sắp xếp các âm theo thứ tự, còn gọi là xâu chuỗi, để tạo thành tiếng.

Vấn đề xâu chuỗi âm thanh là gì?

Vấn đề nảy sinh khi mẫu tiếng trong đầu của trẻ bị "mất" hoặc "rối". Nghĩa là trẻ có khả năng phát âm, nhưng không thể sắp xếp các âm theo trật tự đúng để tạo thành tiếng.

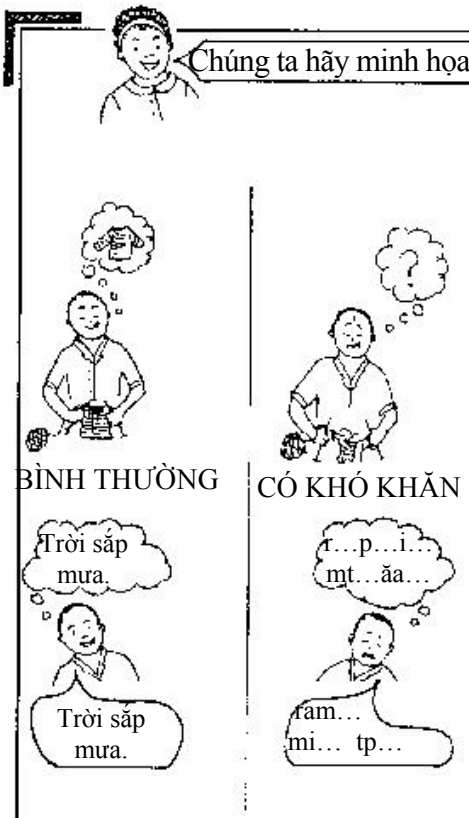

Chúng ta có thể thấy nói hơi giống với đan.

Muốn đan, chúng ta phải có một mẫu đan trong đầu. Mẫu cho chúng ta biết cách đặt các mũi đan nối tiếp theo một trật tự nhất định để tạo ra một sản phẩm như ý. Chúng ta cũng cần có khả năng thể chất để sử dụng kim đan tạo ra các mũi đan.

Muốn nói, chúng ta cũng phải có một mẫu tiếng trong đầu. Mẫu cho chúng ta biết cách sắp xếp các âm theo một trật tự nhất định để tạo ra tiếng chúng ta muốn nói. Chúng ta cũng cần có khả năng thể chất để phát âm.

Trẻ **khó xâu chuỗi âm thanh** có khả năng thể chất để phát âm, nhưng **không có mẫu tiếng trong đầu để sắp xếp âm thanh theo trật tự đúng để tạo ra tiếng**.

Nguyên nhân là gì?

- Thường chưa biết rõ nguyên nhân của vấn đề xâu chuỗi âm thanh.

Chúng ta làm thế nào để xác định trẻ có vấn đề về xâu chuỗi âm thanh?

Trẻ có vấn đề xâu chuỗi âm thanh sẽ

- Có lời nói không rõ ràng
- Có thể có vấn đề về lắng nghe
- Có thể có vấn đề về ráp tiếng thành câu
- Dễ dàng phát các âm đơn theo yêu cầu
- Có các cơ quan phát âm có cấu trúc bình thường

Đặt ra những mục tiêu nào cho trẻ có vấn đề về xâu chuỗi âm thanh?

Mục tiêu:

- Làm cho lời nói của trẻ dễ hiểu hơn.
- Làm cho trẻ thích nói chuyện.
- Góp ý tổng quát cho phụ huynh và giáo viên.
- Liên hệ với các chuyên gia khi cần thiết.

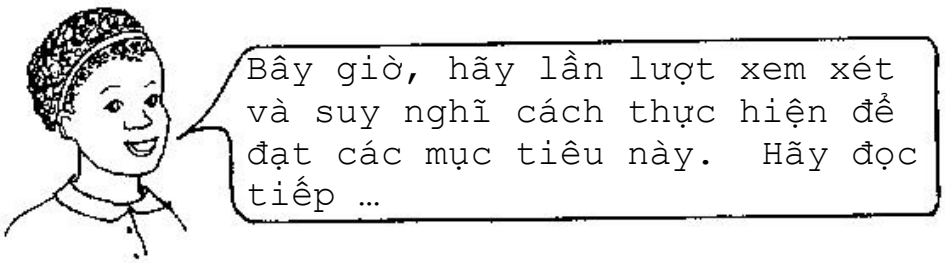

Cách làm cho lời nói của trẻ dễ hiểu hơn

- Qua một số trò chơi, chúng ta sẽ phát triển các kỹ năng lắng nghe của trẻ để gián tiếp làm cho lời nói của trẻ dễ hiểu hơn.

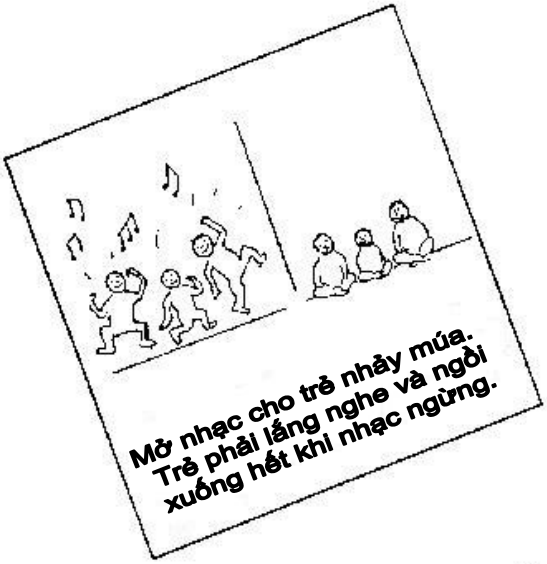

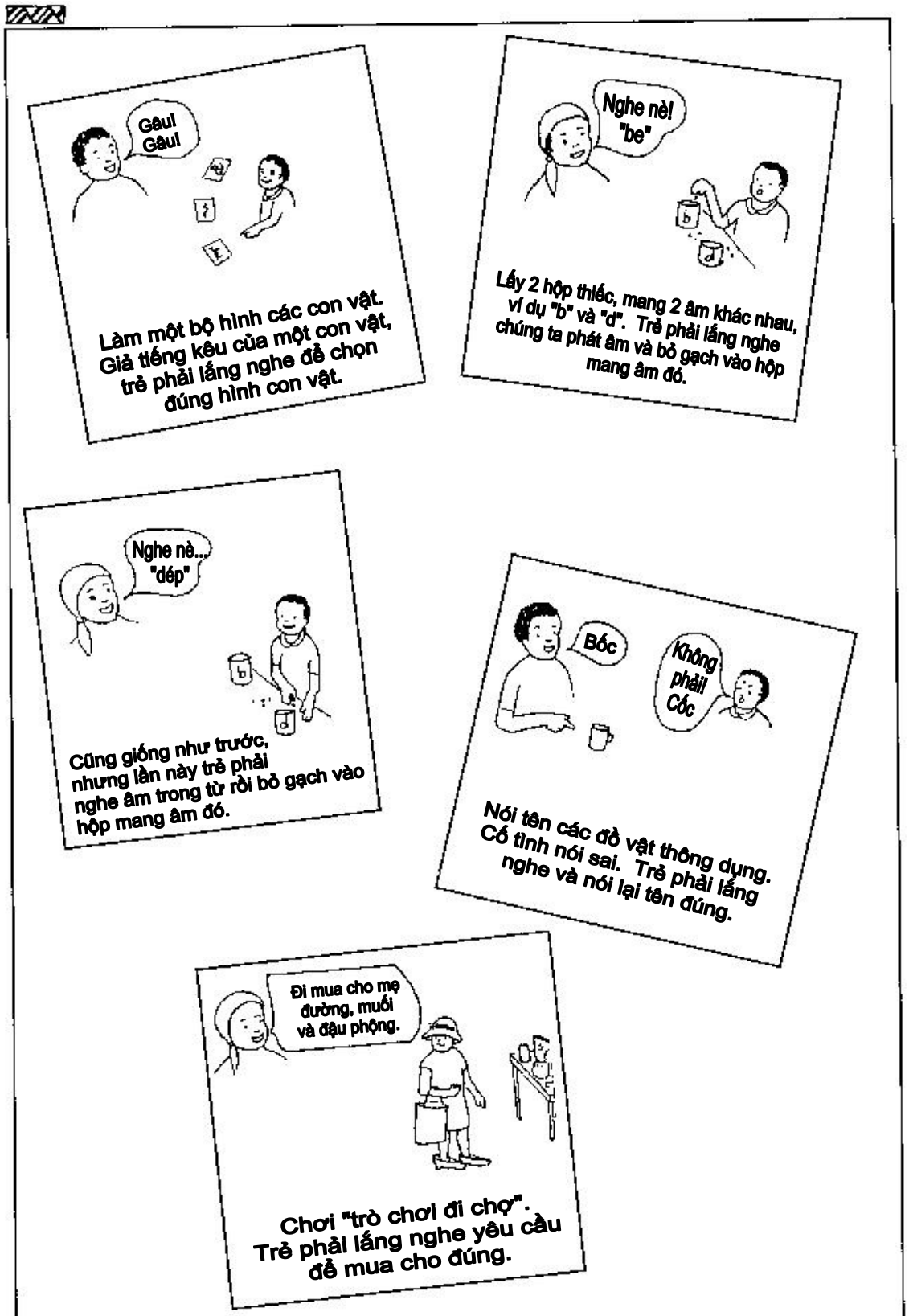

Hãy dành thời gian chơi các trò chơi này với trẻ mỗi ngày. Chúc vui vẻ!

Cách làm trẻ thích nói chuyện

- Điều quan trọng nhất là trẻ thích nói chuyện và được khuyến khích "thực hành" nói.

Góp ý với phụ huynh và giáo viên

- Cũng như với tất cả các trẻ có khó khăn về giao tiếp khác, điều quan trọng nhất là dạy phụ huynh cách giúp trẻ ở nhà. Dạy phụ huynh các hoạt động trong mục "Cách giúp trẻ nói rõ hơn" và "Cách làm trẻ thích nói chuyện".

- Phải làm cho phụ huynh thực sự hiểu các vấn đề của trẻ và giải thích cho họ biết là việc cắt dây thắng lưỡi của trẻ sẽ không giải quyết được vấn đề xâu chuỗi âm thanh.

Lời khuyên tổng quát cho phụ huynh

- Người trò chuyện với trẻ phải làm cho trẻ chú ý lắng nghe trước khi nói với trẻ.

- Nếu trẻ không thể truyền đạt thông tin bằng lời nói, hãy khuyến khích trẻ sử dụng cử chỉ điệu bộ để bày tỏ điều trẻ muốn.

- Hãy kiên nhẫn với trẻ và không cười nhạo cách trẻ nói. Trẻ không thể nói khác được.

Lời khuyên tổng quát cho giáo viên

- Sử dụng những ý tưởng trong mục "Cách làm trẻ thích nói chuyện" (trang 11).

- Tạo cơ hội ngang bằng cho trẻ và các trẻ khác trong lớp được trò chuyện với nhau, nhưng không ép buộc trẻ nói nếu trẻ không muốn.

- Chấp nhận mọi nỗ lực nói của trẻ. Không làm mọi người chú ý đặc biệt đến lời nói của trẻ. **Hãy nhớ rằng, điều trẻ nói là quan trọng nhất, chứ không phải cách trẻ nói**.

- Hãy cố gắng giải thích cho những trẻ khác về các vấn đề của trẻ để các trẻ đó không lấy trẻ ra làm trò cười.

- Nếu vấn đề của trẻ ảnh hưởng đến sự tiến bộ của trẻ ở trường, chúng ta hãy nhờ cơ sở giáo dục địa phương giúp đỡ. Hãy tìm những dịch vụ có sẵn trong khu vực để giúp trẻ.

VẤN ĐỀ PHÁT ÂM

Phát âm là gì?

- Phát âm là cử động phối hợp của các cơ quan phát âm để phát ra âm thanh nghe được.

Vấn đề phát âm là gì?

- Vấn đề phát âm nảy sinh khi các cơ quan phát âm không làm việc bình thường vì những lý do nào đó.
- Điều này có nghĩa là trẻ khó hay không thể phát ra một số âm nhất định nào đó, và hậu quả là lời nói của trẻ không rõ.

Đâu là nguyên nhân?

- Bất kỳ cơ quan phát âm nào hoạt động bất thường cũng là nguyên nhân.
- Các cơ quan phát âm là:

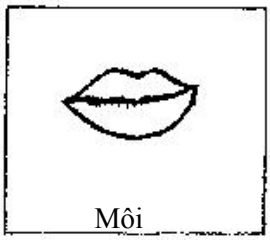
Môi

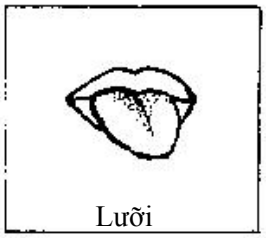
Lưỡi

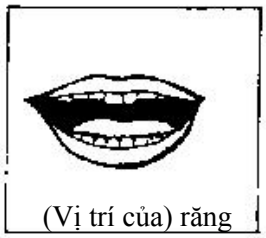
(Vị trí của) răng

Ngạc cứng và mềm

Tất cả các cơ quan này cùng sử dụng luồng hơi từ phổi để phát ra âm thanh.

- Vấn đề phát âm có thể do:
  - Các cơ quan phát âm hoạt động kém.
  - Các cơ quan phát âm có cấu trúc bất thường, ví dụ: sứt môi, hở hàm ếch.
  - Các nhân tố khác chưa được biết.

Làm sao biết trẻ có vấn đề phát âm?

Trẻ có vấn đề phát âm sẽ:

- Có lời nói không rõ ràng.
- Không gặp khó khăn khi ráp từ thành câu.

Trẻ có thể cũng sẽ có:

- Các vấn đề về ăn và uống trước đó.
- Vấn đề kiểm soát nước bọt, ví dụ: nhểu nước miếng.
- Các giai đoạn mất sức nghe.
- Cấu trúc bất thường ở một trong các cơ quan phát âm.
- Khuynh hướng thở bằng miệng.
- Nhiều không khí xuống mũi khi nói.

Chúng ta đặt ra những mục tiêu nào cho trẻ có vấn đề phát âm?

Các mục tiêu là:

- Giúp trẻ phát âm rõ hơn.
- Làm cho trẻ thích nói.
- Góp ý tổng quát cho phụ huynh và giáo viên.
- Góp ý chuyên sâu khi cần thiết.

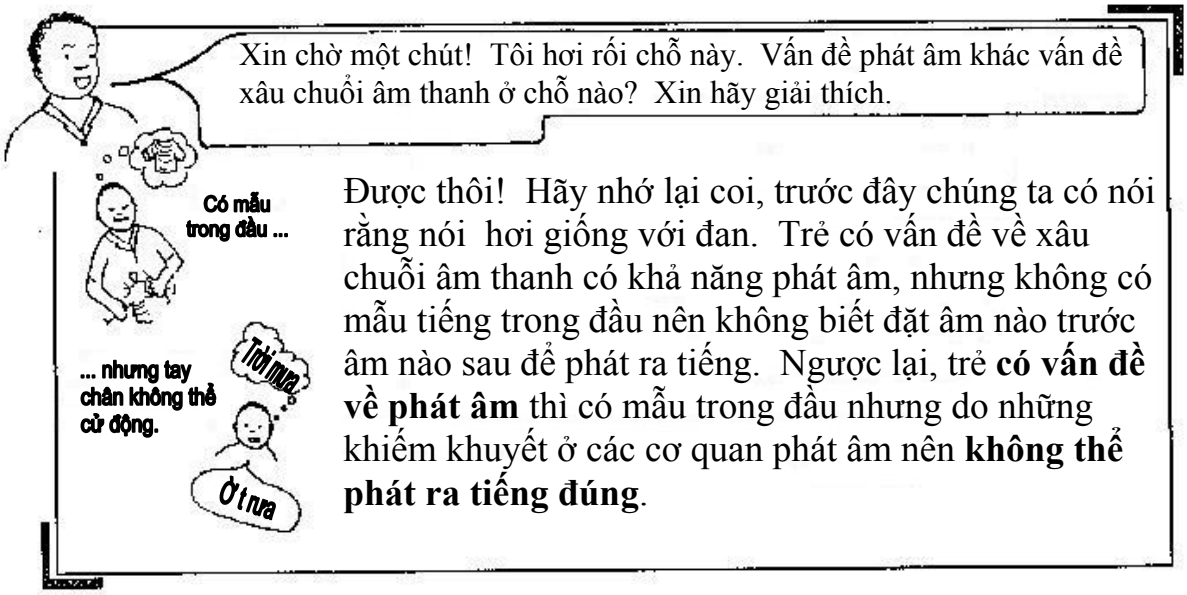

Cách giúp trẻ phát âm rõ hơn

- Thông qua một số trò chơi, chúng ta có thể khuyến khích trẻ vận động và phối hợp các cơ quan phát âm:

Liếm đường, mứt hoặc bơ đậu phộng dính trên môi.

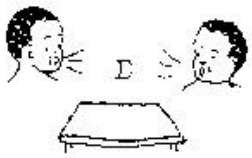

Cùng thổi lông gà, lá cây hoặc giấy vụn.

Ngậm tờ giấy giữa hai môi.

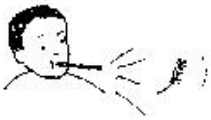

Thổi bằng ống hút

Bắt chước cử động và nét mặt trong gương.

Bắt chước tiếng con vật.

- Thông qua việc cải thiện thói quen ăn uống của trẻ, chúng ta cũng có thể khuyến khích trẻ vận động và phối hợp các cơ quan phát âm:

Khuyến khích trẻ ăn thức ăn rắn, ví dụ: thịt, bánh mì, trái cây.

Đặt thức ăn ở một bên miệng của trẻ để khuyến khích trẻ nhai.

Giúp trẻ ngậm miệng. Khen khi trẻ cố gắng.

Hàng ngày, tiến hành các hoạt động này với trẻ. Đừng ép buộc trẻ. Cùng trẻ biến các hoạt động này thành trò chơi vui vẻ.

Cách làm trẻ thích trò chuyện

- Cũng như với trẻ có vấn đề về xâu chuỗi âm thanh, trẻ có vấn đề về phát âm phải thích trò chuyện và được khuyến khích tập nói. Hãy sử dụng những gợi ý ở trang 11.

Góp ý cho phụ huynh và giáo viên

- Cũng như với tất cả trẻ có các vấn đề về giao tiếp, điều quan trọng nhất là hướng dẫn phụ huynh cách giúp trẻ ở nhà. Hướng dẫn phụ huynh các hoạt động trong mục "Cách giúp trẻ phát âm rõ ràng hơn" (trang 15) và "Cách làm trẻ thích trò chuyện" (trang 11).

- Phải làm cho phụ huynh thực sự hiểu các vấn đề của trẻ, và giải thích cho họ biết là việc cắt lưỡi trẻ không thể giúp trẻ phát âm dễ hơn.

Góp ý tổng quát cho giáo viên

- Sử dụng những ý tưởng trong mục "Cách làm trẻ thích nói chuyện" (trang 11).

- Tạo cơ hội ngang bằng cho trẻ và các trẻ khác trong lớp được trò chuyện với nhau, nhưng không ép buộc trẻ nói nếu trẻ không muốn.

- Chấp nhận mọi nỗ lực nói của trẻ. Không làm mọi người chú ý đặc biệt đến lời nói của trẻ. **Hãy nhớ rằng, điều trẻ nói là quan trọng nhất, chứ không phải cách trẻ nói**.

- Hãy cố gắng giải thích cho những trẻ khác về các vấn đề của trẻ để các trẻ đó không lấy trẻ ra làm trò cười.

- Nếu khó khăn của trẻ ảnh hưởng đến sự tiến bộ của trẻ ở trường, chúng ta hãy nhờ cơ sở giáo dục địa phương giúp đỡ. Hãy tìm những dịch vụ có sẵn trong khu vực để giúp trẻ.

NÓI LẮP

Khi nói, người ta ráp các âm lại thành từ, và các từ thành câu, một cách dễ dàng và thoải mái để lời nói trôi chảy.

Nói lắp là gì?

- Nói lắp là khi một người không thể nói dễ dàng và thoải mái, lời nói ngập ngừng, không tự nhiên, không trôi chảy.

Nguyên nhân gây ra nói lắp là gì:

- Có nhiều lý thuyết khác nhau về nguyên nhân của chứng nói lắp, nhưng đều chưa được chứng minh là đúng.
- Có thể nói rằng, người ta chưa biết nguyên nhân của chứng nói lắp.

Làm sao biết trẻ có tật nói lắp?

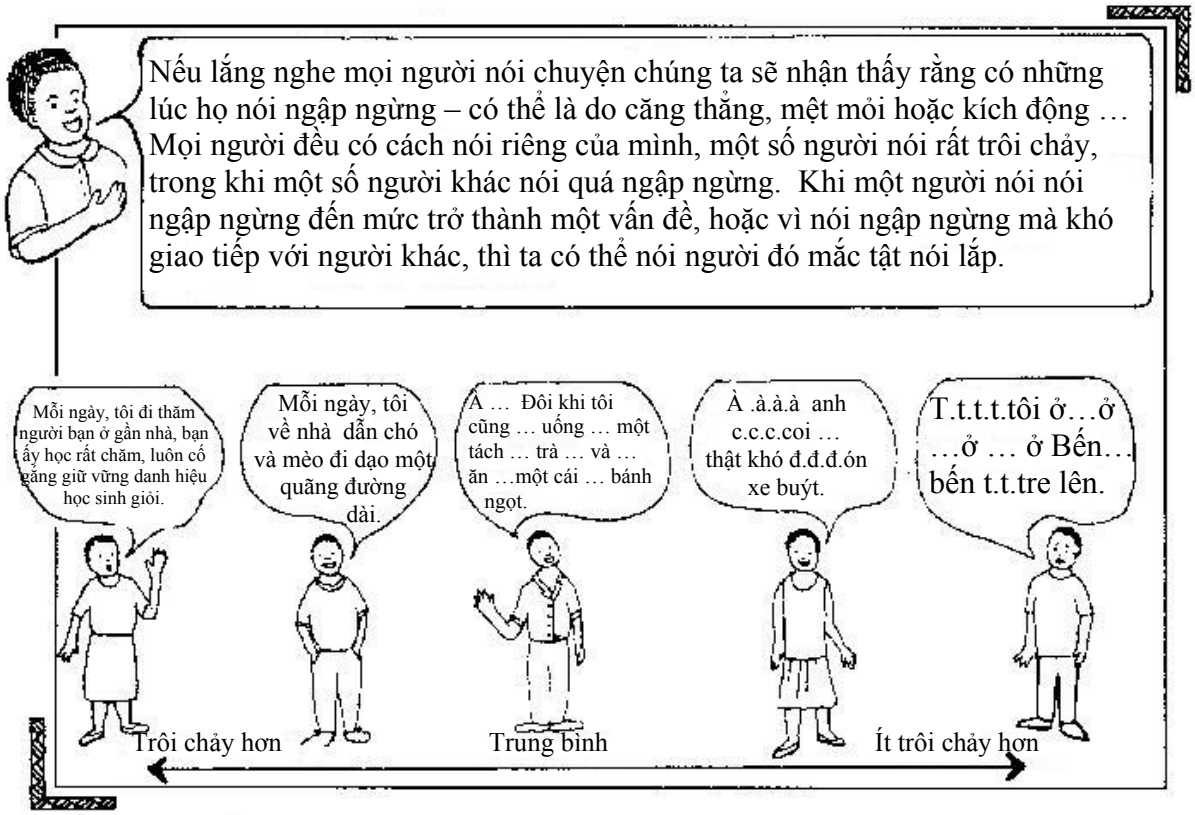

- Chúng ta coi một người là nói lắp khi lời nói của họ ngập ngừng đến nỗi trở thành vấn đề của họ và của người khác.
- Dưới 5 tuổi, nói ngập ngừng là bình thường, vì vậy chúng ta không bao giờ nói rằng trẻ dưới 5 tuổi có tật nói lắp.

Mục tiêu nào cho trẻ nói lắp?

Mục tiêu là

- Giúp trẻ nói dễ dàng và thoải mái hơn.
- Làm cho trẻ thích trò chuyện.
- Góp ý tổng quát cho phụ huynh và giáo viên
- Góp ý chuyên sâu khi cần thiết.

Để đạt các mục tiêu trên:

✔ NÊN		✘ KHÔNG NÊN
	Chờ trẻ nói, dù trẻ nói chậm và khó khăn. Đừng nói giúp trẻ. Đừng tỏ ra mất kiên nhẫn qua giọng nói và nét mặt. Hãy kiên nhẫn!	
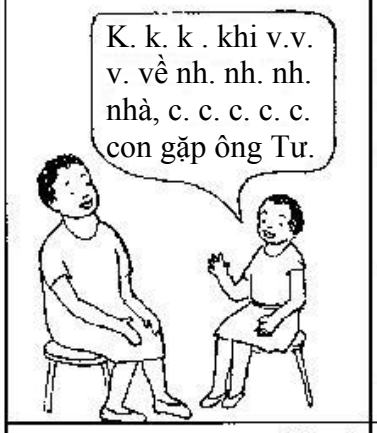	Chăm chú lắng nghe trẻ nói lắp như lắng nghe các trẻ khác. Ráng đừng ngắt lời khi trẻ nói. Cũng đừng khuyên bảo trẻ, kiểu như "nói chậm lại", "thoải mái đi", hoặc "nói cho rõ ràng".	
	Hãy nhớ luôn luôn quan tâm đến điều trẻ nói hơn là cách trẻ nói.	

✓ NÊN		✗ KHÔNG NÊN
	Hãy tạo điều kiện cho trẻ nói, như các trẻ khác, dù biết rằng trẻ sẽ nói lắp. Không bao giờ ép trẻ nói trước mặt người khác, nhưng nếu trẻ muốn thì khuyến khích trẻ.	
	Trẻ có tật nói lắp chỉ khác trẻ khác ở tật nói lắp. Đừng phân biệt đối xử với trẻ. Hãy kỳ vọng ở trẻ như với các trẻ cùng tuổi khác.	
	Khuyến khích các trẻ khác kiên nhẫn khi nghe trẻ nói lắp nói. Hãy chờ trẻ nói và chăm chú lắng nghe những điều trẻ nói. Phê bình những người cười nhạo hoặc bắt chước lời nói lắp của trẻ.	

Hãy nhớ chia sẻ những kiến thức này với phụ huynh và giáo viên của trẻ nói lắp. Điều quan trọng nhất là mọi người liên quan đến trẻ phải làm theo cùng một lời khuyên. Hãy xem lại trang 11 để biết thêm nhiều cách làm cho trẻ thích trò chuyện. Và nếu anh chị cần giúp đỡ thêm nữa, xin hãy liên hệ với các chuyên gia trong khu vực.

CÁC VẤN ĐỀ TIẾNG NÓI

Tiếng nói là gì?

- Khi chúng ta nói, luồng hơi từ phổi đi lên qua thanh quản làm âm thanh phát ra. Chúng ta gọi đó là tiếng nói.
- Tiếng nói được tạo ra do hai dây thanh âm trong thanh quản rung động khi luồng hơi đi qua.

Các vấn đề tiếng nói là gì?

- Một điều gì đó bất thường ở hai dây thanh âm làm chúng không rung động bình thường sẽ gây ra vấn đề tiếng nói.
- Một người có vấn đề về tiếng nói, sẽ có tiếng nói khàn khàn, rất nhỏ, quá cao hoặc quá thấp, hoặc có thể bị "mất tiếng".

Nguyên nhân là gì?

Bình thường, hai dây thanh âm trong thanh quản có bề mặt trơn nhẵn và cùng nhau rung động nhẹ nhàng. Nếu có gì đó xảy ra làm bề mặt không còn trơn nhẵn và sự rung động không còn nhẹ nhàng nữa, khi đó vấn đề tiếng nói phát sinh.

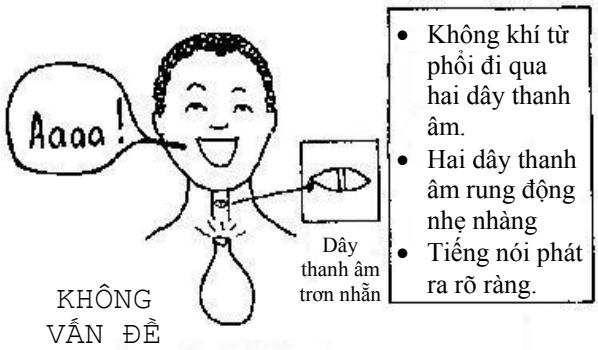

- Vấn đề tiếng nói có thể do:
  - la lớn hoặc quá gắng sức khi nói
  - có điều gì đó bất thường ở hai dây thanh âm
  - các yếu tố tâm lý

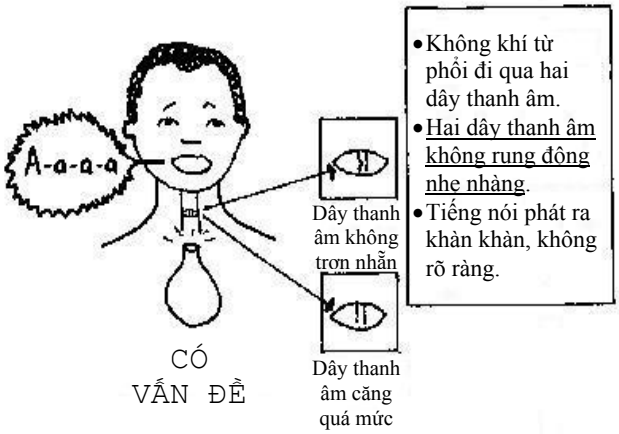

Làm sao biết là trẻ có vấn đề về tiếng nói?

- Khi trẻ có tiếng nói khác thường, chúng ta nói là trẻ có vấn đề về tiếng nói. Tiếng nói của trẻ có thể khàn khàn, quá nhỏ, quá cao hay quá thấp, hoặc có thể chỉ là những âm thanh lạ thường.

Chúng ta đặt ra những mục tiêu nào cho trẻ có vấn đề về tiếng nói?

- Mục tiêu của chúng ta là giúp trẻ nói tiếng nói tự nhiên hơn.
- Sẽ đạt mục tiêu tốt nhất nếu **tham khảo thêm ý kiến của các chuyên gia**.

- Vì bản chất phức tạp của các vấn đề tiếng nói nên khi phát hiện trẻ có vấn đề tiếng nói, chúng ta phải đưa trẻ đi khám chuyên khoa ngay.
- Các bác sĩ ở bệnh viện tai mũi họng sẽ cho biết hai dây thanh âm của trẻ có vấn đề gì không.
- Các bác sĩ cũng có thể giới thiệu phụ huynh đưa trẻ đến gặp các nhà trị liệu ngôn ngữ và lời nói hoặc nhà tâm lý lâm sàng.

Trong khi chờ đợi, chúng ta có thể góp ý với phụ huynh và giáo viên những điều sau đây …

- Không để trẻ la lớn và quá gắng sức khi nói.
- Khuyến khích trẻ nói năng nhỏ nhẹ.
- Không để trẻ sinh hoạt trong môi trường có nhiều khói, bụi.

Những điều cần nhớ về các vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói

- Một số trẻ chỉ có những vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói, mà không kém một chức năng nào khác.

- Bốn vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói là:
  - Vấn đề xâu chuỗi âm thanh.
  - Vấn đề phát âm.
  - Tật nói lắp.
  - Vấn đề tiếng nói.

- Trẻ có vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói vẫn hiểu ngôn ngữ nói.

- Trẻ có vấn đề đặc biệt ảnh hưởng đến lời nói biết điều các cháu muốn nói nhưng khó nói ra được rõ ràng.

- Thường thường thì vấn đề của các trẻ này khá phức tạp và cần được giúp đỡ chuyên sâu. Hãy đưa các cháu đến gặp các chuyên gia khi cần thiết.

- Phụ huynh và giáo viên cần biết những kiến thức phổ thông về cách giúp đỡ những trẻ này. Phụ huynh và giáo viên cũng cần chúng ta động viên và hỗ trợ.

Sau khi đã kiểm tra tư thế của trẻ, chúng ta có thể bắt đầu xem xét những vấn đề đặc biệt trẻ có thể có liên quan đến việc ăn uống. Sau đây là một số vấn đề thông thường nhất và cách xử lý …

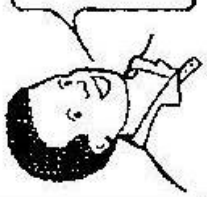

Vấn đề	Cách xử lý	Vấn đề	Cách xử lý
1. Bú yếu	• Vuốt quanh miệng theo hướng mũi tên: - Với trẻ có trương lực cơ cao: vuốt chậm và mạnh. - Với trẻ có trương lực cơ thấp: vuốt nhanh và nhẹ. 	5. Ngậm môi	• Sử dụng kỹ thuật điều khiển hàm (xem mục 2) • Chơi những trò chơi làm tăng khả năng điều khiển 2 môi. Thổi — Giữ lá hoặc giấy giữa 2 môi — Liếm mứt
2. Khó nuốt	• Đầu của trẻ phải thẳng và hơi cúi xuống. • Cho trẻ ăn thức ăn cứng hơn, đút trẻ ăn từ từ, mỗi lần một miếng. • Dùng kỹ thuật điều khiển hàm. (*Xem chú thích ở trang 24*). 	6. Cắn muỗng	• Sử dụng kỹ thuật điều khiển hàm (xem mục 2) • Không kéo muỗng ngay ra khỏi miệng mà đè nhẹ muỗng lên lưỡi và chờ răng nhả muỗng ra. • Nhanh chóng múc thức ăn ra muỗng.
3. Vận động của lưỡi	• Đưa thức ăn vào một bên miệng, giữa hai hàm răng. • Trét mứt hoặc bơ đậu phộng trên hai môi của trẻ và khuyến khích trẻ liếm cho hết. 	7. Khó nhai	• Đặt thức ăn cứng thí dụ như vỏ bánh mì, cam, bánh bít-qui giữa hai hàm răng và sử dụng kỹ thuật điều khiển hàm khép miệng của trẻ lại, rồi kéo nhẹ trên thức ăn. • Xoa bóp các bắp thịt ở gò má (day tròn bằng các đầu ngón tay). 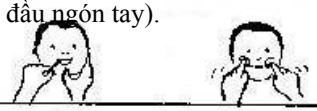
4. Chứng thò lưỡi (*trẻ luôn luôn đẩy mạnh lưỡi ra phía trước*)	• Trẻ phải hơi cúi người, hai vai đưa ra phía trước. • Nhẹ nhàng ấn muỗng lên đầu lưỡi và từ từ đưa muỗng vào miệng. • Đưa thức ăn vào một bên miệng.	**Lưu ý:** • Trước khi áp dụng các cách xử lý trên, hãy đặt trẻ ở tư thế ổn định. • Áp dụng các cách xử lý trên giữa các bữa ăn, cho đến khi trẻ quen. • Các cách xử lý trên có thể không có hiệu quả ngay khi áp dụng, hãy kiên nhẫn, đừng từ bỏ quá nhanh. Hãy để cho trẻ và người chăm sóc có thời gian điều chỉnh và học các kỹ năng mới	

CHÚ THÍCH: (tham khảo từ "Disable Village Children" của David Werner – bản dịch của Trần Trọng Hải có tên "Phục hồi trẻ tàn tật tại cộng đồng").

KỸ THUẬT ĐIỀU KHIỂN HÀM (JAW CONTROL)

Trước khi cho trẻ bú mẹ, bú bằng chai, ăn bằng muỗng hoặc uống bằng ly, hãy đặt bàn tay trên hàm của trẻ, giống như hình dưới đây:

Lúc đầu, trẻ có thể đẩy tay của chúng ta ra, nhưng sau khi đã quen kỹ thuật này sẽ giúp trẻ điều khiển được vận động của miệng và lưỡi. Nhớ đừng đẩy đầu của trẻ ngửa ra sau, mà giữ đầu trẻ hơi cúi xuống.

Khi cho trẻ ăn, hãy **vận động ngón giữa đều đều, từ từ và dứt khoát**, đừng lúc đẩy lúc không.

Tư thế đúng của trẻ cùng với kỹ thuật điều khiển hàm sẽ giúp trẻ khắc phục được một số khó khăn thường gặp như lưỡi đẩy ra phía trước, sặc và chảy nước dãi. **Khi trẻ đã dần dần cải thiện khả năng điều khiển miệng, hãy bớt dần sự trợ giúp, và cuối cùng dừng hẳn kỹ thuật điều khiển hàm./.**